

SELGITUSED (*) PÕHIÕIGUSTE HARTA KOHTA

(2007/C 303/02)

Käesolevad selgitused valmistati algselt ette Euroopa Liidu põhiõiguste harta koostanud konvendi presiidiumi juhtimisel. Selgitusi ajakohastati Euroopa Konvendi presiidiumi vastutusel, pidades silmas nimetatud konvendi poolt harta tekstis (eelkõige artiklites 51 ja 52) tehtud kohandusi ning liidu õiguse arengut. Kuigi selgitustel endil pole õigusjõudu, on nad harta tõlgendamisel väärtuslikuks vahendiks, mille eesmärk on selgitada harta sätteid.

I JAOTIS – VÄÄRIKUS*Artikli 1 selgitus – inimväärikus*

Inimväärikus ei ole mitte ainult põhiõigus iseenesest, vaid moodustab põhiõiguste tegeliku aluse. 1948. aasta inimõiguste ülddeklaratsioon sätestas inimväärikuse oma preambulis: „Pidades silmas, et inimkonna kõigi liikmete väärikuse, nende võrdsuse ning võõrandamatute õiguste tunnustamine on vabaduse, õigluse ja üldise rahu alus.” Oma 9. oktoobri 2001. aasta otsusega kohtuasjas C377/98: *Madalmaad v. Euroopa Parlament ja nõukogu*, EKL 2001, lk I-7079, punktid 70–77, kinnitas Euroopa Kohus, et põhiõigus inimväärikusele moodustab osa liidu õigusest.

Sellest tuleneb, et mitte ühtegi hartas sätestatud õigust ei tohi kasutada teise inimese väärikuse riivamiseks ning et inimese väärikus on osa käesolevas hartas sätestatud õiguste põhiolemusest. Seega tuleb inimväärikust austada, isegi kui seda tehes piiratakse mingit muud õigust.

Artikli 2 selgitus – õigus elule

1. Käesoleva artikli lõige 1 põhineb Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni artikli 2 lõikel 1, mille sisu on järgmine:

„1. Igaühe õigust elule kaitstakse seadusega...”

2. Käesoleva sätte teise lause, mis viitas surmanuhtlusele, asendas Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni protokoll nr 6 artikli 1 jõustumine, mille sisu on järgmine:

„Surmanuhtlus tuleb kaotada. Kedagi ei tohi surma mõista ega hukata.”

Harta artikli 2 lõige 2 põhineb sellel sätel.

3. Harta artikli 2 sätted vastavad Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni eespool toodud artiklite ja selle protokoll sätetele. Kooskõlas artikli 52 lõikega 3 on neil sama tähendus ja ulatus. Seega tuleb Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsioonis esinevaid „negatiivseid” määratlusi käsitleda samuti harta osadena:

- a) Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni artikli 2 lõige 2:

„Elu võtmist ei käsitata käesoleva artikli rikkumisena, kui see tuleneb absoluutsest vajadusest kasutada jõudu:

- a) inimese kaitsmisel õigusvastase vägivald eest;
- b) seaduslikul vahistamisel või seaduslikult kinni peetud isiku põgenemise vältimiseks;

(*) Toimetaja märkus: toimetamise käigus kaasajastati aluslepingute artiklinumbrite viited ning parandati mõned olulised vead.

- c) seaduslikel toimingutel rahutuste või mässu mahasurumiseks.”
- b) Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni protokolli nr 6 artikkel 2:

„Riik võib surmanuhtluse seadustada sõja ajal või vahetu sõjaohu korral toimepandud tegude eest; surmanuhtluse võib mõista üksnes seaduses ettenähtud juhtudel ning kooskõlas selle seaduse sätetega...”.

Artikli 3 selgitus – õigus isikupuutumatus

1. Oma 9. oktoobri 2001. aasta otsusega kohtuasjas C-377/98: *Madalmaad v. Euroopa Parlament ja nõukogu*, EKL 2001, lk I-7079, punktid 70, 78–80, kinnitas Euroopa Kohus, et põhiõigus inimväärikusele moodustab osa liidu õigusest ning hõlmab meditsiini ja bioloogia valdkonnas doonori ja retsiipiendi vaba ning teadlikku nõusolekut.
2. Harta artikli 3 põhimõtted sisalduvad juba Euroopa Nõukogu poolt vastu võetud inimõiguste ja biomeditsiini konventsioonis (ETS 164 ja lisaprotokoll ETS 168). Harta eesmärgiks ei ole neid põhimõtteid muuta ning seega keelatakse hartaga ainult reproduktiivne kloonimine. Harta ei luba ega keela muid kloonimise liike. Seega ei takista harta mingil viisil seadusandjatel keelata muid kloonimise liike.
3. Viide eugeeniliste, eelkõige isikute valikuga seotud toimingute keelule on seotud võimalike olukordadega, kus korraldatakse ja viiakse ellu valikprogramme, mis sisaldavad muu hulgas steriliseerimiskampaaniaid, sunnitud rasedust, kohustuslikku etnilist abiellumist – kõiki neid tegusid loetakse 17. juulil 1998. aastal Roomas vastu võetud Rahvusvahelise Kriminaalkohtu põhikirjaga (vt selle artikli 7 lõike 1 punkti g) rahvusvahelisteks kuritegudeks.

Artikli 4 selgitus – piinamise ning ebainimliku või alandava kohtlemise või karistamise keeld

Artiklis 4 sisalduv õigus vastab õigusele, mis on tagatud Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni artikliga 3, millel on sama sõnastus: „Kedagi ei tohi piinata ega ebainimlikult või alandavalt kohelda ega karistada.” Harta artikli 52 lõike 3 kohaselt on nimetatud õigusel sama tähendus ja ulatus kui Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni nimetatud artiklil.

Artikli 5 selgitus – orjapidamise ja sunniviisilise töö keeld

1. Artikli 5 lõigetes 1 ja 2 sisalduv õigus vastab Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni artikli 4 lõigetele 1 ja 2, millel on sama sõnastus. Harta artikli 52 lõike 3 kohaselt on nimetatud artiklil sama tähendus ja ulatus kui Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni artiklil. Järelikult:

- ükski piirang ei tohi lõikes 1 sätestatud õigust mõjutada;
- lõikes 2 tuleks „sunniviisilist või kohustuslikku töötamist” mõista Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni artikli 4 lõikes 3 sisalduvate „negatiivsete” määratluste valguses:

„Käesoleva artikli järgi mõiste „sunniviisiline või kohustuslik töötamine” ei hõlma:

- a) töid, mida harilikult vastavalt käesoleva konventsiooni artikli 5 sätetele nõutakse kinnipidamisel või selliselt kinnipidamiselt tingimisi vabastamise korral;
- b) sõjalist laadi teenistust või kohustusliku sõjaväeteenistuse asendusteenistust süümelistel kaalutlustel riikides, kus seda kasutatakse;

- c) teenistust, mida nõutakse elu või ühiskonna heaolu ohustavate eriolukordade või õnnetuste korral;
  - d) tööd või teenistust tavalise kodanikukohustuse osana.”
2. Lõige 3 tuleneb otseselt inimväärikusest ning võtab arvesse hiljutisi arengunähtusi organiseeritud kuritegevuse valdkonnas, näiteks tulutoova ebaseadusliku sisserände või seksuaalse eksploateerimise korraldamine. Europoli konventsiooni lisa sisaldab järgmist määratlust, mis viitab inimkaubandusele seksuaalse eksploateerimise eesmärgil: „inimkaubandus: – isiku allutamine teiste isikute tõelisele ja ebaseaduslikule tahtele vägivalda, ähvarduse, pettuse või sõltuvuse ärakasutamise abil, eelkõige järgmistel eesmärkidel: prostitutsioonile kallutamise, alaealiste ärakasutamine, alaealiste vägistamine või hüljatud lastega kauplemine”. Schengeni lepingu rakendamise konventsiooni VI peatükk, mis on integreeritud liidu *acquis*’sse, milles Ühendkuningriigid ja Iirimaa osalevad, sisaldab artikli 27 lõikes 1 ebaseaduslikule sisserändele viitavat järgmist sõnastust: „Konventsiooniosalised kohustuvad kehtestama asjakohaseid sanktsioone iga isiku suhtes, kes majandusliku kasu nimel aitab või püüab aidata välismaalasel siseneda ühe konventsiooniosalise territooriumile või elada seal, rikkudes selle konventsiooniosalise õigusakte välismaalaste sisenemise ja elamise kohta.” 19. juulil 2002 võttis nõukogu vastu raamotsuse 2002/629/JSK inimkaubanduse vastu võitlemise kohta (EÜT L 203, 1.8.2002, lk 1), mille artikkel 1 määratleb üksikasjalikult kuriteod, mis on seotud inimkaubandusega tööalase või seksuaalse eksploateerimise eesmärgil ning mille liikmesriik peab nimetatud raamotsuse kohaselt muutma karistatavaks.

II JAOTIS – VABADUSED

Artikli 6 selgitus – õigus vabadusele ja turvalisusele

Artiklis 6 sisalduvad õigused vastavad Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni artikliga 5 tagatud õigustele ja vastavalt harta artikli 52 lõikele 3 omavad nad sama tähendust ja ulatust. Seega ei tohi piirangud, mida võib nendele õigustele seadusega kehtestada, olla laiemad, kui on Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni artikli 5 sõnastuses lubatavad piirangud:

- „1. Igäühel on õigus isikuvabadusele ja turvalisusele. Kellelki ei või võtta tema vabadust, välja arvatud seaduses kindlaksmääratud korras järgmistel juhtudel:
- a) seaduslik kinnipidamine pädeva kohtu süüdimõistva otsuse alusel;
  - b) seaduslik vahistamine või kinnipidamine kohtu seadusliku korralduse täitmatajätmise eest või seaduses ettenähtud kohustuse täitmise tagamiseks;
  - c) seaduslik vahistamine või kinnipidamine, et tuua ta pädeva õigusvõimu ette põhjendatult kahtlustatuna õiguserikkumises või kui põhjendatult peetakse vajalikuks takistada õiguserikkumise toimepanekut või põgenemist pärast seda;
  - d) seadusliku korralduse alusel alaealise kinnipidamine hariduslikuks järelevalveks või tema seaduslik kinnipidamine pädeva õigusvõimu ette toomiseks;
  - e) seaduslik kinnipidamine, takistamaks nakkushaiguste levikut, samuti ebaterve psüühikaga isikute, alkohoolikute, narkomaanide või hulkurite seaduslik kinnipidamine;
  - f) seaduslik vahistamine või kinnipidamine, vältimaks tema loata sissesõitu riiki või et võtta meetmeid tema väljasaatmiseks või -andmiseks.

2. Igale vahistatule teatatakse talle arusaadavas keeles viivitamata tema vahistamise põhjused ja kõik tema vastu esitatud süüdistused.
3. Iga käesoleva artikli lõike 1 punkti c kohaselt vahistatu või kinnipeetu toimetatakse viivitamata kohtuniku või mõne muu seadusjärgse õigusvõimuga ametiisiku ette ning tal on õigus asja kohtulikule arutamisele mõistliku aja jooksul või vabastamisele kuni asja arutamiseni. Vabastamist võidakse seostada tagatistega ilmuda asja arutamisele.
4. Igäühel, kellelt on võetud vabadus vahistamise või kinnipidamise teel, on õigus taotleda menetlust, millega kohus otsustaks kiires korras tema kinnipidamise seaduslikkuse ning korraldaks tema vabastamise, kui kinnipidamine osutub ebaseaduslikuks.
5. Igäühel, kes on osutunud käesoleva artikli sätetega vastuolus oleva vahistamise või kinnipidamise ohvriks, on täitmisele kuuluv õigus kompensatsioonile.”

Artiklis 6 sätestatud õigusi tuleb austada eriti siis, kui Euroopa Parlament ja nõukogu võtavad vastu seadusandlikke akte õiguslase koostöö valdkonnas kriminaalasjades Euroopa Liidu toimimise lepingu artiklite 82, 83 ja 85 alusel, eelkõige ühiste miinimumsätete määratlemiseks seoses õigusrikkumiste ja karistuste liigitusega ning menetlusõiguse teatavate aspektidega.

Artikli 7 selgitus – era- ja perekonnaelu austamine

Artikliga 7 tagatud õigused vastavad Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni artikliga 8 tagatud õigustele. Selleks, et võtta arvesse arenguid tehnoloogia valdkonnas, on mõiste „korrespondents” asendatud mõistega „edastatavad sõnumid”.

Vastavalt harta artikli 52 lõikele 3 on nimetatud õigusel sama tähendus ja ulatus kui Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni vastaval artiklil. Seega on piirangud, mida võib sellele õigusele seadusega kehtestada, samad kui Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni artikliga 8 lubatavad piirangud:

- „1. Igäühel on õigus sellele, et austataks tema era- ja perekonnaelu ja kodu ning korrespondentsi saladust.
2. Võimud ei sekku selle õiguse kasutamisse muidu, kui kooskõlas seadusega ja kui see on demokraatlikus ühiskonnas vajalik riigi julgeoleku, ühiskondliku turvalisuse või riigi majandusliku heaolu huvides, korratuse või kuriteo ärahoidmiseks, tervise või kõlbluse või kaasinimeste õiguste ja vabaduste kaitseks.”

Artikli 8 selgitus – isikuandmete kaitse

Käesolev artikkel põhineb Euroopa Ühenduse asutamislepingu artiklil 286 ning Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiivil 95/46/EÜ üksikisikute kaitse kohta isikuandmete töötlemisel ja selliste andmete vaba liikumise kohta (EÜT L 281, 23.11.1995, lk 31) ning Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni artiklil 8 ning Euroopa Nõukogu 28. jaanuari 1981. aasta konventsioonil üksikisikute kaitse kohta isikuandmete automaattöötlusel, mille on ratifitseerinud kõik liikmesriigid. Euroopa ühenduse asutamislepingu artikkel 286 on asendatud Euroopa Liidu toimimise lepingu artikliga 16 ja Euroopa Liidu lepingu artikliga 39. Artiklis viidatakse ka Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrusele (EÜ) nr 45/2001 üksikisikute kaitse kohta isikuandmete töötlemisel ühenduse institutsioonides ja asutustes ning selliste andmete vaba liikumise kohta (EÜT L 8, 12.1.2001, lk 1). Eespool nimetatud direktiivis ja määruuses sisalduvad isikuandmete kaitse õiguse kasutamise tingimused ja piirangud.

Artikli 9 selgitus – õigus abielluda ja õigus luua perekond

Käesolev artikkel põhineb Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni artiklil 12, mille sisu on järgmine: „Abielualisel mehel ja naisel on õigus abielluda ja luua perekond vastavalt selle õiguse kasutamist reguleerivatele siseriiklikele seadustele.” Kõnealuse artikli sõnastus on kaasajastatud, et hõlmata juhtumeid, kus siseriiklikud õigusaktid tunnistavad lisaks abielule muid perekonna loomise võimalusi. Käesolev artikkel ei keela ega sunni peale samasooliste isikute ühendustele abielu staatuse andmist. Seega on kõnealune õigus sarnane Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooniga antava õigusega, kuid selle ulatus võib olla laiem, kui siseriiklikes õigusaktides nii sätestatakse.

Artikli 10 selgitus – mõtte-, südametunnistuse- ja usuvabadus

Lõikes 1 garanteeritud õigus vastab Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni artiklis 9 garanteeritud õigusele ja vastavalt harta artikli 52 lõikele 3 omab sama tähendust ja ulatust. Kitsendused peavad seetõttu võtma arvesse konventsiooni artikli 9 lõiget 2, mille sisu on järgmine: „Vabadust kuulutada oma usku või veendumusi võib piirata üksnes seaduses ettenähtud kitsendustega ja kui see on demokraatlikus ühiskonnas vajalik ühiskondliku turvalisuse huvides, avaliku korra, tervise või kõlbluse või kaasinimeste õiguste ja vabaduste kaitseks.”

Lõikes 2 garanteeritud õigus vastab põhiseaduslikele tavadele ja selle valdkonna siseriiklike õigusaktide arengule.

Artikli 11 selgitus – sõna- ja teabevabadus

1. Artikkel 11 vastab Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni artiklile 10, mille sisu on järgmine:

- „1. Igaühel on õigus sõnavabadusele. See õigus kätkeb vabadust oma arvamusele ja vabadust saada ja levitada teavet ja mõtteid ilma võimude sekkumiseta ja sõltumata riigipiiridest. Käesolev artikkel ei takista riike nõudmast raadio-, televisiooni- ja filmiettevõtete litsentseerimist.
2. Kuna nende vabaduste kasutamisega kaasnevad kohustused ja vastutus, võidakse seda seostada niisuguste formaalsuste, tingimuste, piirangute või karistustega, mis on kindlaks määratud seaduses ning on demokraatlikus ühiskonnas vajalikud riigi julgeoleku, territoriaalse terviklikkuse või ühiskondliku turvalisuse huvides, korratuste või kuritegude ärahoidmiseks, tervise või kõlbluse või kaasinimeste reputatsiooni või õiguste kaitseks, konfidentsiaalse teabe avalikustamise vältimiseks või õigusemõistmise autoriteedi ja erapooletuse säilitamiseks.”

Vastavalt harta artikli 52 lõikele 3 on kõnealuse õiguse tähendus ja ulatus sama Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni poolt garanteerituteaga. Seetõttu ei tohi sellele kehtestatud piirangud ületada konventsiooni artikli 10 lõikes 2 sätestatud piiranguid, ilma et see piiraks liidu konkurentsioiguse piirangute kohaldamist liikmesriigi õigusele kehtestada Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni artikli 10 lõike 1 kolmandas lauses osutatud litsentseerimist.

2. Kõnealuse artikli lõikes 2 määratletakse selgesõnaliselt lõike 1 tagajärjed meediavabaduse suhtes. See põhineb eelkõige Euroopa Kohtu televisioonivaldkonda käsitleval kohtupraktikal, eelkõige 25. juuli 1991. aasta otsusel kohtuasjas C-288/89: Stichting Collectieve Antennevoorziening Gouda ja teised, EKL 1991, lk I-4007, protokollil liikmesriikide avalik-õigusliku ringhäälingu kohta, mis on lisatud Euroopa Ühenduse asutamislepingule ja nüüd aluslepingutele, ning nõukogu direktiivil 89/552/EMÜ (vt eriti selle seitsmeteistkümnendat põhjendust).

Artikli 12 selgitus – kogunemis- ja ühinemisvabadus

1. Käesoleva artikli lõige 1 vastab Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni artiklile 11, mille sisu on järgmine:

- „1. Igaühel on õigus rahumeelsete kogunemiste ja ühinemisvabadusele, kaasa arvatud õigus oma huvide kaitseks ametiühinguid luua ja neisse astuda.
2. Nende õiguste kasutamist ei või piirata muude kitsendustega peale nende, mis on ette nähtud seaduses ja on demokraatlikus ühiskonnas vajalikud riigi julgeoleku või ühiskondliku turvalisuse huvides, korratuste või kuritegude ärahoidmiseks, tervise või kõlbluse või kaasinimeste õiguste ja vabaduste kaitseks. Käesolev artikkel ei takista nende õiguste kasutamisel seaduslikke piiranguid isikutele, kes kuuluvad relvajõududesse, politseisse või riigiparaati.”

Käesoleva artikli 12 lõike 1 sätete tähendus on sama, mis Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsioonis, kuid nende ulatus on laiem, sest neid kohaldatakse kõikidel tasanditel, kaasa arvatud Euroopa tasandil. Vastavalt harta artikli 52 lõikele 3 ei tohi sellele õigusele kohaldatavad piirangud ületada Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni artikli 11 lõikes 2 seaduslikeks peetavaid piiranguid.

2. Kõnealune õigus põhineb samuti töötajate sotsiaalseid põhiõigusi käsitleva ühenduse harta artiklil 11.
3. Käesoleva artikli lõige 2 vastab Euroopa Liidu lepingu artikli 10 lõikele 4.

Artikli 13 selgitus – kunsti ja teaduse vabadus

Kõnealune õigus tuleneb peamiselt mõtte- ja sõnavabadusest. Selle õiguse teostamisel võetakse arvesse artiklit 1 ja sellele võib kohaldada Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni artiklis 10 lubatud piiranguid.

Artikli 14 selgitus – õigus haridusele

1. Käesolev artikkel põhineb liikmesriikide ühesugustel põhiseaduslikel tavadel ja Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni protokollil artiklil 2, mille sisu on järgmine:

„Kedagi ei või jätta ilma õigusest haridusele. Endale võetud mis tahes haridus- ja õpetamisfunktsioone täites peab riik austama vanemate õigust tagada lastele nende endi usuliste ja filosoofiliste veendumustega kooskõlas olev haridus.”

Leiti, et kõnealuse artikli laiendamine kutse- ja täiendusõppele (vt töötajate sotsiaalseid põhiõigusi käsitleva ühenduse harta punkti 15 ja sotsiaalhartas artiklit 10) ning tasuta kohustusliku hariduse põhimõtte lisamine on kasulik. Viimatimainitud põhimõtte oma sõnastuses tähendab lihtsalt, et seoses kohustusliku haridusega on igal lapsel võimalus õppida tasuta haridust pakkuvas asutuses. See ei nõua, et kõik haridust või kutse- ja täiendusõpet pakuvad asutused, eriti eraõiguslikud, oleksid tasuta. Samuti ei välista see, et teatavate hariduse vormide eest tuleb tasuda, kui riik võtab rahalise hüvitise andmiseks meetmeid. Kuivõrd hartat kohaldatakse liidule, tähendab see, et liit peab oma õppepoliitikas austama tasuta kohustuslikku haridust, kuid loomulikult ei looda sellega uusi volitusi. Vanemate õiguse puhul tuleb seda tõlgendada koostoimes artikli 24 sätetega.

2. Vabadus asutada avalik-õiguslikke või eraõiguslikke haridusasutusi tagatakse ettevõtlusvabaduse ühe aspektina, kuid piiratakse austusega demokraatlike põhimõtete vastu ja teostatakse siseriiklikes õigusaktides sätestatud korras.

Artikli 15 selgitus – kutsevabadus ja õigus teha tööd

Artikli 15 lõikes 1 sätestatud kutsevabadust tunnustatakse Euroopa Kohtu kohtupraktikas (vt muu hulgas 14. mai 1974. aasta otsust kohtuasjas C-4/73: Nold, EKL 1974, lk I-491, punktid 12–14; 13. detsembri 1979. aasta otsust kohtuasjas C-44/79: Hauer, EKL 1979, lk I-3727; ja 8. oktoobri 1986. aasta otsust kohtuasjas C-234/85: Keller EKL 1986, lk 2897, punkt 8).

Kõnealune lõige põhineb ka 18. oktoobril 1961. aastal allkirjastatud ja kõikide liikmesriikide poolt ratifitseeritud Euroopa sotsiaalharta artikli 1 lõikel 2 ning 9. detsembri 1989. aasta töötajate sotsiaalseid põhiõigusi käsitleva ühenduse harta punktil 4. Väljendit „töötingimused” mõistetakse Euroopa Liidu toimimise lepingu artikli 156 tähenduses.

Lõige 2 käsitleb Euroopa Liidu toimimise lepingu artiklitega 26, 45, 49 ja 56 tagatavat kolme vabadust, nimelt töötajate liikumisvabadust, asutamisevabadust ja teenuste osutamise vabadust.

Lõige 3 põhineb Euroopa Liidu toimimise lepingu artikli 153 lõike 1 punktil g ja 18. oktoobril 1961. aastal allkirjastatud ja kõikide liikmesriikide poolt ratifitseeritud Euroopa sotsiaalharta artikli 19 lõikel 4. Seetõttu kohaldatakse harta artikli 52 lõiget 2. Kolmandate riikide kodakondsust omavate meremeeste töөлevõtmise küsimust meeskondadesse liidu liikmesriigi lipu all sõitvatel laevadel reguleeritakse liidu õigusega ning siseriiklike õigusaktide ja tavadega.

Artikli 16 selgitus – ettevõtlusvabadus

Käesolev artikkel põhineb Euroopa Kohtu kohtupraktikal, mis on tunnustanud majandus- või äritegevuse vabadust (vt 14. mai 1974. aasta otsust kohtuasjas C-4/73: Nold, EKL 1974, lk I-491, punkt 14 ja 27. septembri 1979. aasta otsust kohtuasjas C-230/78: SpA Eridiana ja teised EKL 1979, lk I-2749, punktid 20 ja 31) ning lepinguvabadust (vt muu hulgas otsust kohtuasjas C-151/78: Sukkerfabriken Nykøbing, EKL 1979, lk 1, punkt 19 ja 5. oktoobri 1999. aasta otsust kohtuasjas C-240/97: Hispaania v. komisjon, EKL 1999, lk I-6571, punkt 99) ja Euroopa Liidu toimimise lepingu artikli 119 lõigetel 1 ja 3, mis tunnustavad vaba konkurentsi. Loomulikult tuleb seda õigust teostada austades liidu õigust ja siseriiklike õigusakte. Sellele võib kohaldada harta artikli 52 lõikes 1 sätestatud piiranguid.

Artikli 17 selgitus – õigus omandile

Käesolev artikkel põhineb Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni protokolli artiklil 1:

„Igal füüsilisel või juriidilisel isikul on õigus oma omandit segamatult kasutada. Kellelki ei või võtta tema omandit muidu, kui üldistes huvides ja seaduses ettenähtud tingimustel ning rahvusvahelise õiguse üldpõhimõtteid järgides.

Eelnenud sätted ei piira siiski mingil viisil riigi õigust vajadusel kehtestada seadusi vara üldistes huvides kasutamise kontrollimiseks või maksude, maksete või trahvide tasumise tagamiseks.”

See põhiõigus on ühine kõikidele siseriiklikele põhiseadustele. Seda on Euroopa Kohtu kohtupraktika tunnustanud paljudel juhtudel alates 13. detsembri 1979. aasta Haueri otsusest (EKL 1979, lk 3727). Sõnastust on ajakohastatud, kuid vastavalt artikli 52 lõikele 3 on kõnealuse õiguse tähendus ja ulatus sama, mis Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooniga garanteeritud õigusel ning piirangud ei tohi ületada neid, mis on selles sätestatud.

Intellektuaalomandi kaitset, mis on omandiõiguse üks aspekte, mainitakse selgesõnaliselt lõikes 2 selle suureneva olulisuse ja ühenduse teisese õiguse tõttu. Intellektuaalomand ei hõlma ainult kirjandus- ja kunstiteoseid, vaid muuhulgas ka patendi- ja kaubamärgiõigusi ning kaasnevaid õigusi. Lõikes 1 sätestatud garantiisid kohaldatakse vajaduse korral intellektuaalomandile.

Artikli 18 selgitus – varjupaigaõigus

Käesoleva artikli tekst põhineb Euroopa Ühenduse asutamislepingu artiklil 63, mis on asendatud Euroopa Liidu toimimise lepingu artikliga 78, milles nõutakse liidult Genfi pagulasseisundi konventsiooni austamist. Viidata tuleks protokollidele Ühendkuningriigi ja Iirimaa ning Taani kohta, mis on lisatud aluslepingutele, et kindlaks määrata kõnealuste liikmesriikide poolt liidu õiguse kohaldamise ulatus selles valdkonnas ja see, mil määral käesolev artikkel on nende suhtes kohaldatav. Käesolev artikkel on kooskõlas aluslepingutele lisatud varjupaiga andmise protokolliga.

Artikli II-19 selgitus – kaitse tagasisaatmise, väljasaatmise või väljaandmise korral

Käesoleva artikli lõikel 1 on sama tähendus ja ulatus kui Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni lisaprotokoll nr 4 artiklil 4, mis käsitleb sunniviisilist kollektiivset väljasaatmist. Selle eesmärgiks on tagada, et iga otsus tehakse eraldi läbivaatamise põhjal ja et puuduks võimalus võtta meetmeid, et saata välja kõik mingi konkreetse riigi kodakondsust omavaid isikuid (vt ka kodaniku- ja poliitiliste õiguste pakti artiklit 13).

Lõikesse 2 on lisatud Euroopa Inimõiguste Kohtu asjaomane kohtupraktika Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni artikli 3 kohta (vt 17. detsembri 1996. aasta otsus kohtuasjas: Ahmed v. Austria, EKL 1996, lk VI-2206 ja 7. juuli 1989. aasta otsus kohtuasjas: Soering v. Ühendkuningriik).

III JAOTIS – VÕRDSUS

Artikli 20 selgitus – võrdsus seaduse ees

Käesolev artikkel vastab üldisele õiguse põhimõttele, mis sisaldub kõikides Euroopa põhiseadustes ja mida tunnustab ka Euroopa Kohus ühenduse õiguse ühe aluspõhimõttena (13. novembri 1984. aasta otsus kohtuasjas C-283/83: Racke, EKL 1984, lk I-3791, 17. aprilli 1997. aasta otsus kohtuasjas C-15/95: EARL, EKL 1997, lk I-1961 ja 13. aprilli 2000. aasta otsus kohtuasjas C-292/97: Karlsson, EKL 2000, lk I-2737).

Artikli 21 selgitus – diskrimineerimiskeeld

Lõige 1 toetub Euroopa Ühenduse asutamislepingu artiklile 13, mis on asendatud Euroopa Liidu toimimise lepingu artikliga 19, Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni artiklile 14 ja Euroopa inimõiguste ja biomeditsiini konventsiooni artiklile 11 geneetilise pärandi osas. Nii võrd kui see vastab Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni artiklile 14, kohaldatakse seda kooskõlas nimetatud artikliga.

Puudub vastuolu või ühildamatus lõike 1 ja Euroopa Liidu toimimise lepingu artikli 19 vahel, kuna viimatinimetatul on erinev reguleerimisala ja eesmärk: Artikkel 19 omistab liidule pädevuse võtta vastu seadusandlikke akte, kaasa arvatud liikmesriikide õigus- ja haldusnormide ühtlustamine, et võidelda diskrimineerimise teatavate vormide vastu, mille kõikehõlmav loetelu on toodud kõnealuses artiklis. Sellised õigusaktid võivad hõlmata liikmesriikide asutuste tegevust (samuti suhteid eraisikute vahel) mis tahes valdkonnas liidu pädevuse ulatuses. Samas ei anna artikli 21 lõike 1 säte mingit pädevust kehtestada diskrimineerimisvastast seadust liikmesriikide või eraisiku tegevuse nendes valdkondades ega määratle diskrimineerimise tõhusat tõkestamist nii laiaulatuslikes valdkondades. Selle asemel käsitleb see üksnes diskrimineerimist liidu enda institutsioonide ja organite poolt nendele aluslepingutest tuleneva pädevuse kasutamisel ning liikmesriikide poolt ainult liidu õiguse kohaldamise korral. Lõige 1 ei muuda seetõttu artikliga 19 ega sellele artiklile lisatud tõlgendusega omistatud pädevuse ulatust.

Lõige 2 vastab Euroopa Liidu toimimise lepingu artikli 18 esimesele lõigule ja seda kohaldatakse kooskõlas selle artikliga.

Artikli 22 selgitus – kultuuriline, usuline ja keeleline mitmekesisus

Kõnealune artikkel põhineb Euroopa Liidu lepingu artiklil 6 ja Euroopa Ühenduse asutamislepingu artikli 151 lõigetel 1 ja 4, mis on asendatud Euroopa Liidu toimimise lepingu artikli 167 lõigetega 1 ja 4 kultuuri osas. Kultuurilise ja keelelise mitmekesisuse austamine on nüüdseks määratletud ka Euroopa Liidu lepingu artikli 3 lõikes 3. Kõnealune artikkel on inspireeritud Amsterdami lepingu lõppakti deklaratsioonist nr 11 kirikute ja mitteusuliste organisatsioonide staatuse kohta, mis on nüüdseks üle võetud Euroopa Liidu toimimise lepingu artiklisse 17.

Artikli 23 selgitus – naiste ja meeste võrdõiguslikkus

Esimene lõik põhines Euroopa Ühenduse asutamislepingu artiklil 2 ja artikli 3 lõikel 2, mis on asendatud Euroopa Liidu lepingu artikliga 3 ja Euroopa Liidu toimimise lepingu artikliga 8, millega kehtestatakse liidu eesmärk edendada naiste ja meeste võrdõiguslikkust, ning Euroopa Liidu toimimise lepingu artikli 157 lõikel 1. See toetub täiendatud ja parandatud 3. mai 1996. aasta Euroopa sotsiaalharta artiklile 20 ja töötajate sotsiaalseid põhiõigusi käsitleva ühenduse harta punktile 16.

Samuti põhineb see Euroopa Liidu toimimise lepingu artikli 157 lõikel 3 ning nõukogu direktiivi 76/207/EMÜ meeste ja naiste võrdse kohtlemise põhimõtte rakendamise kohta seoses töö saamise, kutseõppe ja edutamise ning töötingimustega, artikli 2 lõikel 4.

Teine lõik võtab lühemas vormis kokku Euroopa Liidu toimimise lepingu artikli 157 lõike 4, millega sätestatakse, et võrdse kohtlemise põhimõtte ei takista säilitamast või võtmast meetmeid, mis sätestavad erilised eelised, et hõlbustada alaesindatud sool tegutsemist oma kutsealal ja ära hoida või heastada halvemusi tööalases karjääris. Vastavalt artikli 52 lõikele 2 ei muuda teine lõik artikli 157 lõiget 4.

Artikli 24 selgitus – lapse õigused

Käesolev artikkel põhineb lapse õiguste konventsioonil, mis kirjutati alla 20. novembril 1989 New Yorgis ja ratifitseeriti kõikide liikmesriikide poolt, eelkõige selle artiklitel 3, 9, 12 ja 13.

Lõige 3 võtab arvesse asjaolu, et vabadusel, turvalisusel ja õiglusel rajaneva ala loomise osana võivad piiriülese toimega tsiviilasju käsitlevad liidu õigusaktid, mida võimaldab Euroopa Liidu toimimise lepingu artikkel 81, sisaldada eelkõige külastusõigust, tagamaks, et lapsed saaks säilitada regulaarsed isiklikud suhted ja otsese kontakti oma mõlema vanemaga.

Artikli 25 selgitus – eakate õigused

Käesolev artikkel toetub täiendatud ja parandatud Euroopa sotsiaalharta artiklile 23 ja töötajate sotsiaalseid põhiõigusi käsitleva ühenduse harta artiklitele 24 ja 25. Loomulikult hõlmab sotsiaal- ja kultuurielus osalemine ka osalemist poliitilises elus.

Artikli 26 selgitus – puuetega inimeste integreerimine ühiskonda

Käesolevas artiklis sätestatud põhimõtte põhineb Euroopa sotsiaalharta artiklil 15 ning toetub samuti töötajate sotsiaalseid põhiõigusi käsitleva ühenduse harta punktile 26.

IV JAOTIS – SOLIDAARSUS

Artikli 27 selgitus – töötajate õigus olla ettevõttes informeeritud ja ära kuulatud

Käesolev artikkel on esitatud täiendatud ja parandatud Euroopa sotsiaalharta (artikkel 21) ja töötajate sotsiaalseid põhiõigusi käsitlevas ühenduse hartas (punktid 17 ja 18). Seda kohaldatakse liidu õiguses ja siseriiklikes õigusaktides sätestatud tingimustel. Viide asjakohasele tasandile osutab liidu õiguses või siseriiklikes õigusaktides ja tavades sätestatud tasanditele, mis võivad hõlmata Euroopa tasandit, kui seda sätestavad liidu õigusaktid. Selles valdkonnas eksisteerib märkimisväärne liidu *acquis*: Euroopa Liidu toimimise lepingu artiklid 154 ja 155 ning direktiivid 2002/14/EÜ (töötajate teavitamise ja ärakuulamise üldraamistik Euroopa Ühenduses), 98/59/EÜ (kollektiivne koondamine), 2001/23/EÜ (ettevõtete üleminek) ja 94/45/EÜ (Euroopa tööõukogud).

Artikli 28 selgitus – kollektiivlääbirääkimiste ja kollektiivse tegutsemise õigus

Käesolev artikkel põhineb Euroopa sotsiaalharta artiklil 6 ja töötajate sotsiaalseid põhiõigusi käsitleval ühenduse hartal (punktid 12–14). Kollektiivse tegutsemise õigust tunnustati Euroopa Inimõiguste Kohtu poolt kui Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni artiklis 11 sätestatud ametiühingu õiguste üht osa. Kollektiivlääbirääkimiste pidamise asjakohaste tasandite osas vaata selgitust eelmise artikli kohta. Kollektiivse tegutsemise, sealhulgas streikimise vahendid ja piirangud sätestatakse siseriiklike õigusaktide ja tavadega, kaasa arvatud selle samaaegselt mitmes liikmesriigis läbiviimise küsimus.

Artikli 29 selgitus – õigus kasutada tööhõiveteenuseid

Käesolev artikkel põhineb Euroopa sotsiaalharta artikli 1 lõikel 3 ja töötajate sotsiaalseid põhiõigusi käsitleva ühenduse harta punktil 13.

Artikli 30 selgitus – kaitse põhjendamatu vallandamise korral

Käesolev artikkel toetub täiendatud ja parandatud sotsiaalharta artiklile 24. Vaata samuti direktiivi 2001/23/EÜ töötajate õiguste kaitsmise kohta ettevõtjate, ettevõtete või nende osade üleminekul, ning direktiivi 80/987/EMÜ töötajate kaitsmise kohta tööandja maksejõuetuse korral, mida on muudetud direktiiviga 2002/74/EÜ.

Artikli 31 selgitus – head ja õiglased töötingimused

1. Käesoleva artikli lõige 1 põhineb direktiivil 89/391/EMÜ töötajate tööohutuse ja tervishoiu parandamist soodustavate meetmete kehtestamise kohta. Samuti toetub see sotsiaalharta artiklile 3 ja töötajate sotsiaalseid põhiõigusi käsitleva ühenduse harta punktile 19 ning, inimväärikuse kaitse osas, täiendatud ja parandatud sotsiaalharta artiklile 26. Väljendit „töötingimused” mõistetakse Euroopa Liidu toimimise lepingu artikli 156 tähenduses.
2. Lõige 2 põhineb direktiivil 93/104/EÜ, mis käsitleb tööaja korralduse teatavaid aspekte, Euroopa sotsiaalharta artiklil 2 ning töötajate sotsiaalseid põhiõigusi käsitleva ühenduse harta punktil 8.

Artikli 32 selgitus – keeld kasutada laste tööjõudu ja noorte töötajate kaitse

Käesolev artikkel põhineb direktiivil 94/33/EÜ noorte töökaitse kohta, Euroopa sotsiaalharta artiklil 7 ja töötajate sotsiaalseid põhiõigusi käsitleva ühenduse harta punktidel 20–23.

Artikli 33 selgitus – perekonna- ja tööelu

Artikli 33 lõige 1 põhineb Euroopa sotsiaalharta artiklil 16.

Teine lõige toetub nõukogu direktiivile 92/85/EMÜ rasedate, hiljuti sünnitanud ja rinnaga toitvate töötajate tööohutuse ja tervishoiu parandamise meetmete kehtestamise kohta ning direktiivil 96/34/EÜ Euroopa Töoandjate Föderatsiooni, Euroopa Riigiosalusega Ettevõtete Keskuse ja Euroopa Ametiühingute Konföderatsiooni poolt lapsehoolduspuhkuse kohta sõlmitud raamkokkuleppe kohta. Samuti põhineb see Euroopa sotsiaalharta artiklil 8 (emaduse kaitse) ning toetub täiendatud ja parandatud sotsiaalharta artiklile 27 (perekondlike kohustustega töötajate õigus teistega võrdsetele võimalustele ja võrdsele kohtlemisele). „Rasedus ja sünnitus” hõlmab ajavahemikku eostamisest kuni võõrutamiseni.

Artikli 34 selgitus – sotsiaalkindlustus ja sotsiaalabi

Artikli 34 lõikes 1 sätestatud põhimõte põhineb Euroopa Liidu toimimise lepingu artiklitel 153 ja 156 ja Euroopa sotsiaalharta artiklil 12 ning töötajate sotsiaalseid põhiõigusi käsitleva ühenduse harta punktil 10. Liit peab seda põhimõtet austama talle Euroopa Liidu toimimise lepingu artiklitega 153 ja 156 omistatud pädevuse kasutamisel. Viide sotsiaalteenustele seondub juhtudega, mille puhul selliseid teenuseid kasutatakse teatavate eeliste andmiseks, kuid mis ei tähenda, et sellised teenused tuleb luua seal, kus neid ei eksisteeri. Mõistet „rasedus ja sünnitus” tuleb mõista eelneva artikliga samas tähenduses.

Lõige 2 põhineb Euroopa sotsiaalharta artikli 12 lõikel 4 ja artikli 13 lõikel 4 ning töötajate sotsiaalseid põhiõigusi käsitleva ühenduse harta punktil 2 ning see kajastab määrusest (EMÜ) nr 1408/71 ja määrusest (EMÜ) nr 1612/68 tulenevaid eeskirju.

Lõige 3 toetub Euroopa sotsiaalharta artiklile 13 ning parandatud sotsiaalharta artiklitele 30 ja 31 ning ühenduse harta punktile 10. Liit peab seda põhimõtet austama seoses Euroopa Liidu toimimise lepingu artiklil 153 põhineva poliitikaga.

Artikli 35 selgitus – tervishoid

Käesolevas artiklis sätestatud põhimõte põhineb Euroopa Ühenduse asutamislepingu artiklil 152, mis on asendatud Euroopa Liidu toimimise lepingu artikliga 168, ning Euroopa sotsiaalharta artiklitel 11 ja 13. Artikli teine lause kordab artikli 168 lõiget 1.

Artikli 36 selgitus – võimalus kasutada üldist majandushuvi pakkuvaid teenuseid

Käesolev artikkel on täielikult kooskõlas Euroopa Liidu toimimise lepingu artikliga 14 ning ei loo ühtegi uut õigust. See näeb ainuüksi ette siseriiklike õigusaktidega sätestatud üldist majandushuvi pakkuvate teenuste kasutamise võimaluse liidu poolse austamise põhimõtte, kui need õigusaktid on kooskõlas liidu õigusega.

Artikli 37 selgitus – keskkonnakaitse

Käesolevas artiklis sätestatud põhimõtted põhinevad Euroopa Ühenduse asutamislepingu artiklitel 2, 6 ja 174, mis on asendatud Euroopa Liidu lepingu artikli 3 lõikega 3 ning Euroopa Liidu toimimise lepingu artiklitega 11 ja 191.

Samuti tugineb see mõne riigi põhiseaduse sätetele.

Artikli 38 selgitus – tarbijakaitse

Käesolevas artiklis sätestatud põhimõtted põhinevad Euroopa Liidu toimimise lepingu artiklil 169.

*V JAOTIS – KODANIKE ÕIGUSED**Artikli 39 selgitus – õigus hääletada ja kandideerida Euroopa Parlamendi valimistel*

Vastavalt harta artikli 52 lõikele 2 kohaldatakse artiklit 39 aluslepingutes sätestatud tingimustel. Artikli 39 lõige 1 on vastavuses Euroopa Liidu toimimise lepingu artikli 20 lõikes 2 tagatud õigusega (vt samuti nimetatud õiguse kasutamise üksikasjaliku korra vastuvõtmise õiguslikku alust Euroopa Liidu toimimise lepingu artiklis 22) ning kõnealuse artikli lõige 2 on vastavuses Euroopa Liidu lepingu artikli 14 lõikega 3. Artikli 39 lõige 2 võtab üle demokraatliku riigi valimissüsteemi aluspõhimõtted.

Artikli 40 selgitus – õigus hääletada ja kandideerida kohalikel valimistel

Käesolev artikkel on vastavuses Euroopa Liidu toimimise lepingu artikli 20 lõikega 2 tagatud õigusega (vt samuti nimetatud õiguse kasutamise üksikasjaliku korra vastuvõtmise õiguslikku alust Euroopa Liidu toimimise lepingu artiklis 22). Vastavalt artikli 52 lõikele 2 kohaldatakse seda aluslepingute artiklites sätestatud tingimustel.

Artikli 41 selgitus – õigus heale haldusele

Artikkel 41 põhineb õigusriigi põhimõttele vastava liidu eksisteerimisel, mille iseloomulikud omadused loodi kohtupraktikaga, mis sätestab muuhulgas hea halduse kui üldise õiguspõhimõtte (vt muu hulgas Euroopa Kohtu 31. märtsi 1992. aasta otsust kohtuasjas C-255/90: P. Burban, EKL 1992, lk I-2253 ja esimese astme kohtu 18. septembri 1995. aasta otsust kohtuasjas T-167/94: Nölle, EKL 1995, lk II-2589; 9. juuli 1999. aasta otsust kohtuasjas T-231/97: New Europe Consulting ja teised, EKL 1999, lk II-2403). Kahes esimeses lõikes nimetatud õiguse sõnastus tuleneb kohtupraktikast (Euroopa Kohtu 15. oktoobri 1987. aasta otsus kohtuasjas C-222/86: Heylens, EKL 1987, lk I-4097, punkt 15; 18. oktoobri 1989. aasta otsus kohtuasjas C-374/87: Orkem, EKL 1989, lk I-3283; 21. novembri 1991. aasta otsus kohtuasjas C-269/90: TU München, EKL 1991, lk I-5469 ning esimese astme kohtu 6. detsembri 1994. aasta otsus kohtuasjas T 450/93: Lisrestal, EKL 1994, lk II-1177; 18. septembri 1995. aasta otsus kohtuasjas T-167/94: Nölle, EKL 1995, lk II-2589) ja otsuste põhjendamise kohustuse sõnastus tuleneb Euroopa Liidu toimimise lepingu artiklist 296 (vt samuti avatud, tõhusa ja sõltumatu Euroopa haldussüsteemi huvides olevate seadusandlike aktide vastuvõtmise õiguslikku alust Euroopa Liidu toimimise lepingu artiklis 298).

Lõikes 3 esitatakse õigus, mis on nüüd tagatud Euroopa Liidu toimimise lepingu artikliga 340. Lõikes 4 esitatakse õigus, mis on nüüd tagatud Euroopa Liidu toimimise lepingu artikli 20 lõike 2 punktiga d ja artikliga 25. Vastavalt harta artikli 52 lõikele 2 kohaldatakse neid õigusi aluslepingutes sätestatud tingimustel ja ulatuses.

Õigus tõhusale õiguskaitsevahendile, mis on käesoleva küsimuse oluline aspekt, on tagatud nimetatud harta artikliga 47.

Artikli 42 selgitus – õigus tutvuda dokumentidega

Käesoleva artikliga tagatud õigus on võetud üle Euroopa Ühenduse asutamislepingu artiklist 255, mille põhjal on hiljem võetud vastu määrus (EÜ) nr 1049/2001. Euroopa Konvent on laiendanud seda õigust institutsioonide, organite ja asutuste dokumentidele üldiselt, olenemata nende vormist (vt Euroopa Liidu toimimise lepingu artikli 15 lõiget 3). Vastavalt harta artikli 52 lõikele 2 kasutatakse õigust dokumentidega tutvuda Euroopa Liidu toimimise lepingu artikli 15 lõikes 3 sätestatud tingimustel ja ulatuses.

Artikli 43 selgitus – Euroopa ombudsman

Käesoleva artikliga tagatud õigus on Euroopa Liidu toimimise lepingu artiklitega 20 ja 228 tagatud õigus. Vastavalt harta artikli 52 lõikele 2 kohaldatakse seda nimetatud kahes artiklis määratletud tingimustel.

Artikli 44 selgitus – õigus esitada petitsioone

Käesoleva artikliga tagatud õigus on Euroopa Liidu toimimise lepingu artiklitega 20 ja 227 tagatud õigus. Vastavalt harta artikli 52 lõikele 2 kohaldatakse seda nimetatud kahes artiklis määratletud tingimustel.

Artikli 45 selgitus – liikumis- ja elukohavabadus

Lõikega 1 tagatud õigus on Euroopa Liidu toimimise lepingu artikli 20 lõike 2 punktiga a tagatud õigus (vt samuti õiguslikku alust artiklis 21 ja Euroopa Kohtu 17. septembri 2002. aasta otsust kohtuasjas C-413/99: Baumbast, EKL 2002, lk I-7091). Vastavalt artikli 52 lõikele 2 kohaldatakse seda aluslepingutes määratletud tingimustel ja ulatuses.

Lõige 2 osutab liidule Euroopa Liidu toimimise lepingu artiklitega 77, 78 ja 79 omistatud pädevusele. Järelikult sõltub nimetatud õiguse andmine sellest, kas institutsioonid kasutavad neile antud volitusi.

Artikli 46 selgitus – diplomaatiline ja konsulaarkaitse

Käesoleva artikliga tagatud õigus on Euroopa Liidu toimimise lepingu artikliga 20 tagatud õigus (vt samuti õiguslikku alust artiklis 23). Vastavalt artikli 52 lõikele 2 kohaldatakse seda nimetatud artiklites määratletud tingimustel.

VI JAOTIS – ÕIGUSEMÕISTMINE*Artikli 47 selgitus – õigus tõhusale õiguskaitsevahendile ja õiglasele kohtulikule arutamisele*

Esimene lõik põhineb Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni artiklil 13.

„Igaühel, kelle käesolevas konventsioonis sätestatud õigusi ja vabadusi on rikutud, on õigus tõhusale menetlusele enda kaitseks riigivõimude ees ka siis, kui rikkumise pani toime ametiisik.”

Liidu õigusega antav kaitse on siiski ulatuslikum, sest see tagab õiguse tõhusale õiguskaitsevahendile kohtus. Euroopa Kohus sätestas nimetatud õiguse kui liidu õiguse üldpõhimõtte oma 15. mai 1986. aasta otsusega (kohtuasi C-222/84: Johnston, EKL 1986, lk I-1651; vt samuti 15. oktoobri 1987. aasta otsust kohtuasjas C-222/86: Heylens, EKL 1987, lk I-4097 ning 3. detsembri 1992. aasta otsust kohtuasjas C-97/91: Borelli, EKL 1992, lk I-6313). Vastavalt kohtu seisukohale kohaldatakse nimetatud liidu õiguse üldpõhimõtet ka liikmesriikidele liidu õiguse rakendamisel. Nimetatud pretsedendi hartasse kaasamise eesmärk ei ole asutamislepingutega sätestatud kohtuliku läbivaatamise süsteemi, eelkõige Euroopa Liidu Kohtus koheste meetmete võtmiseks vastuvõetavaks tunnistamist käsitlevaid reegleid, muuta. Euroopa Konvent on arutanud liidu kohtuliku läbivaatamise süsteemi, sealhulgas vastuvõetavuse reegleid, ning neid kinnitanud, muutes nimetatud reeglite teatavaid aspekte, nagu on kajastatud Euroopa Liidu toimimise lepingu artiklites 251 kuni 281, eriti artikli 263 neljandas lõigus. Artiklit 47 kohaldatakse liidu ja liikmesriikide institutsioonide suhtes, kui nad rakendavad liidu õigust, ning seda kohaldatakse liidu õigusega tagatud kõikide õiguste suhtes.

Teine lõik vastab Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni artikli 6 lõikele 1, mille sisu on järgmine:

„Igaühel on oma tsiviilõiguste ja -kohustuste või temale esitatud kriminaalsüüdistuse üle otsustamise korral õigus õiglasele ja avalikule asja arutamisele mõistliku aja jooksul sõltumatus ja erapooletus, seaduse alusel moodustatud õigusemõistmise volitustega institutsioonis. Kohtuotsus kuulutatakse avalikult, kuid ajakirjanikke ja üldsust võidakse demokraatlikus ühiskonnas eemaldada kas kogu või osast protsessist kõlbluse, avaliku korra või riigi julgeoleku huvides või kui seda nõuavad alaealise huvid või osapoolte eraelu kaitse, või erilistel asjaoludel, kus avalikkus võib kahjustada õigusemõistmise huve, ulatuses, mis on kohtu arvates vältimatult vajalik.”

Liidu õiguses ei piirdu õigus asja õiglasele kohtulikule arutamisele vaidlustega tsiviilõiguste ja -kohustuste üle. See on üks tagajärg, mis tuleneb asjaolust, et liit on õigusriigi põhimõttel põhinev ühendus nagu väidab kohus kohtuasjas C-294/83: „Les Verts” v. Euroopa Parlament (23. aprilli 1986. aasta otsus, EKL 1986, lk I-1339. Kõigis teistes aspektides, välja arvatud reguleerimisala, kohaldatakse Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooniga pakutavaid tagatisi sarnaselt ka liidu suhtes.

Kolmanda lõigu puhul tuleb märkida, et vastavalt Euroopa Inimõiguste Kohtu praktikale tuleb sätestada õigusabi andmine, kui sellise abi puudumine muudaks tõhusa õiguskaitsevahendi tagamise võimatuks (Euroopa Inimõiguste Kohtu 9.10.1979. aasta otsus, Airey v. Iirimaa, A. seeria, 32. aastakäik, lk 11). Õigusabi süsteem on olemas ka Euroopa Liidu Kohtus menetletavate kohtuasjade jaoks.

Artikli 48 selgitus – süütuse presumptsioon ja kaitseõigus

Artikkel 48 vastab Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni artikli 6 lõigetele 2 ja 3, mille tekst on järgmine:

„2. Igaüht, keda süüdistatakse kuriteos, peetakse süütuks seni, kuni tema süü ei ole seaduse kohaselt tõendatud.

3. Igal kuriteos süüdistataval on vähemalt järgmised õigused:

- a) saada kiires korras talle arusaadavas keeles üksikasjalikku teavet tema vastu esitatud süüdistuse iseloomust ja põhjustest;
- b) saada piisavalt aega ja võimalusi enda kaitse ettevalmistamiseks;
- c) kaitsta end ise või enda poolt valitud kaitsja abil või saada tasuta õigusabi juhul, kui õigusemõistmise huvid seda nõuavad ja süüdistataval pole piisavalt vahendeid õigusabi eest tasumiseks;
- d) küsitleda ise või lasta küsitleda süüdistuse tunnistajaid, saavutada omapoolsete tunnistajate kohalekutsumine ja nende küsitamine süüdistuse tunnistajatega võrdsetel tingimustel;
- e) kasutada tasuta tõlgi abi, kui ta ei mõista või ei räägi kohtus kasutatavat keelt.”

Kooskõlas artikli 52 lõikega 3 on nimetatud õigusel sama tähendus ja ulatus, kui on Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooniga tagatud õigusel.

Artikli 49 selgitus – kuritegude ja karistuste seaduslikkuse ja proportsionaalsuse põhimõte

Käesolev artikkel järgib tavapärasest reeglit, mille kohaselt õigusaktidel ja kriminaalkaristustel puudub tagasiulatav jõud. Lisatud on leebema kriminaalseaduse tagasiulatava jõu reegel, mis eksisteerib mitmes liikmesriigis ning mis esineb kodaniku- ja poliitiliste õiguste rahvusvahelise pakti artiklis 15.

Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni artikli 7 sõnastus on järgmine:

- „1. Kedagi ei või tunnistada süüdi kuriteos – teos või tegevusetuses, mis selle toimepanemise ajal kehtinud siseriikliku või rahvusvahelise õiguse järgi ei olnud kuritegu. Samuti ei või kohaldada raskemat karistust kui kuriteo toimepanemise ajal ettenähtu.
2. See artikkel ei takista ühegi isiku ükskõik missuguse teo või tegevusetuse, mis selle toimepanemise ajal oli kuritegu tsiviliseeritud rahvaste poolt tunnustatud õiguse üldpõhimõtete järgi, kohtulikku arutamist ja isiku karistamist.”

Lõikes 2 on viide „tsiviliseeritud” rahvastele välja jäetud; see ei muuda nimetatud lõike tähendust, mis viitab eelkõige inimsusevastastele kuritegudele. Kooskõlas artikli 52 lõikega 3 on käesoleva artikliga tagatud õigusel seega sama tähendus ja ulatus, kui Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooniga tagatud õigusel.

Lõikes 3 väljendatakse karistuse ja kuriteo vahelise proportsionaalsuse üldpõhimõtet, mis on sätestatud liikmesriikide ühesuguste põhiseaduslike tavade ja Euroopa Ühenduste Kohtu kohtupraktikaga.

Artikli 50 selgitus – mitmekordse kohtumõistmise ja karistamise keeld

Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni protokoll nr 7 artikli 4 sõnastus on järgmine:

- „1. Mitte kellegi üle ei või sama riigi jurisdiktsiooni alusel teistkordselt kohut mõista ning kedagi ei või kriminaalkorras karistada teo eest, mille eest ta on juba selle riigi seaduse alusel ja kriminaalprotsessuaalses korras lõplikult õigeks või süüdi mõistetud.
2. Eelmise lõike sätteid ei takista menetluse taasalustamist kooskõlas asjassepuutuva riigi seaduse ja kriminaalprotsessiga, kui on tõendeid uutest või äsjailmnenuid faktidest või kui varasemas menetluses on olnud oluline puudujääk, mis võis asja lahendit mõjustada.
3. Käesolevast artiklist ei või taganeda konventsiooni artikli 15 järgi.”

Liidu õiguses kohaldatakse *non bis in idem* põhimõtet (vt paljude pretsedentide hulgas 5. mai 1996. aasta otsust ühendatud kohtuasjades C-18/65 ja C-35/65: Gutmann v. komisjon, EKL 1966, lk I-150 ning hilisemat pretsedenti, esimese astme kohtu 20. aprilli 1999. aasta otsust ühendatud kohtuasjades T-305/94 ja teised: Limburgse Vinyl Maatschappij NV v. komisjon, EKL 1999, lk II-931). Kumulatsiooni keelustamise reegel viitab kahe sarnase karistuse, st kriminaalkaristuse kumuleerumisele.

Vastavalt artiklile 50 ei kohaldata *non bis in idem* põhimõtet mitte ainult ühe liikmesriigi jurisdiktsioonis, vaid ka mitme liikmesriigi jurisdiktsioonide vahel. See on vastavuses liidu õiguse *acquis*'ga; vt Schengeni konventsiooni artikleid 54–58 ja Euroopa Kohtu 11. veebruari 2003. aasta otsust kohtuasjas C-187/01: Gözütok, EKL 2003, lk I-1345, Euroopa ühenduste finantshuvide kaitse konventsiooni artiklit 7 ja korruptsioonivastase võitluse konventsiooni artiklit 10. Nimetatud konventsioonidega lubatud väga piiratud erandid, mis võimaldavad liikmesriikidel *non bis in idem* põhimõttest kõrvale kalduda, on hõlmatud harta artikli 52 lõikes 1 toodud piiranguid käsitleva horisontaalsättega. Protokoll nr 7 artiklis 4 osutatud olukordade suhtes, eriti nimetatud põhimõtte kohaldamisel ühes ja samas liikmesriigis, omab tagatud õigus sama tähendust ja ulatust kui Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni vastav õigus.

VII JAOTIS – HARTA TÖLGEN DAMIST JA KOHALDAMIST REGULEERIVAD ÜLDSÄTTED

Artikli 51 selgitus – reguleerimisala

Artikli 51 eesmärk on määrata kindlaks harta reguleerimisala. Sellega püütakse selgelt piiritleda, et hartat kohaldatakse eelkõige liidu institutsioonidele ja organitele, kooskõlas subsidiaarsuse põhimõttega. Käesolev säte koostati kooskõlas Euroopa Liidu lepingu artikli 6 lõikega 2, milles nõutakse liidult põhiõiguste austamist, ning Euroopa Ülemkogu Kölni kohtumisel antud mandaadiga. Mõiste „institutsioonid” on sätestatud aluslepingutes. Väljendit „organid ja asutused” kasutatakse aluslepingutes laialdaselt aluslepingute või teiseste õigusaktidega asutatud asutustele viitamisel (vt nt Euroopa Liidu toimimise lepingu artikleid 15 ja 16).

Liikmesriikide osas tuleneb Euroopa Kohtu praktikast üheselt, et liidu kontekstis määratletud põhiõiguste austamise nõue on liikmesriikidele siduv ainult siis, kui nad tegutsevad liidu õiguse reguleerimisalas (13. juuli 1989. aasta otsus kohtuasjas C-5/88: Wachauf, EKL 1989, lk I-2609; 18. juuni 1991. aasta otsus kohtuasjas C-260/89: ERT, EKL 1991, lk I-2925); 18. detsembri 1997. aasta otsus kohtuasjas C-309/96: Annibaldi, EKL 1997, lk I-7493). Euroopa Kohus kinnitas seda kohtupraktikat järgmiselt: „Lisaks tuleb meeles pidada, et nõudmised, mis tulenevad põhiõiguste kaitsest ühenduse õiguskorras, on samuti siduvad liikmesriikidele ühenduse eeskirjade rakendamisel...” (13. aprilli 2000. aasta otsus kohtuasjas C-292/97: Karlsson, EKL 2000, lk I-2737, punkt 37). Loomulikult kohaldatakse nimetatud käesolevas hartas sätestatud reeglit nii keskvõimu organite kui ka piirkondlike ja kohalike organite suhtes ja avalike organisatsioonide suhtes liidu õiguse rakendamisel.

Lõige 2 koos lõike 1 teise lausega kinnitab, et hartaga ei laiendata liidule aluslepingutega antud pädevust ja ülesandeid. Selgesõnaliselt märgitakse ära subsidiaarsuspõhimõtte loogilisi tagajärgi ja asjaolu, et liidul on ainult selline pädevus, mis on talle antud. Liidus tagatud põhiõigused ei oma muud mõju, kui ainult aluslepingutes määratud pädevusega seoses. Seega võib lõike 1 teise lause järgne liidu institutsioonide kohustus edendada hartas sätestatud põhimõtteid tekkida ainult nende samade volituste piires.

Lõige 2 kinnitab samuti, et hartaga ei laiendata liidu õiguse reguleerimisala kaugemale aluslepingutega kehtestatud liidu pädevusest. Euroopa Kohus on juba kinnitanud selle reegli liidu õiguse osaks tunnustatud põhiõiguste kohta (17. veebruari 1998. aasta otsus kohtuasjas C-249/96: Grant, EKL 1998, lk I-621, punkt 45). Selle reegli kohaselt on ütlematagi selge, et harta lülitamist Euroopa Liidu lepingu artiklisse 6 ei mõisteta liikmesriikide „liidu õiguse rakendamise” alase tegevuse (lõike 1 ja ülalnimetatud kohtupraktika tähenduses) ulatuse laiendamisena.

Artikli 52 selgitus – õiguste ja põhimõtete ulatus ja tõlgendamine

Artikli 52 eesmärk on määrata harta õiguste ja põhimõtete ulatus ning kehtestada nende tõlgenduseeskirjad. Lõige 1 käsitleb õiguste piiramise korda. Sõnastus põhineb Euroopa Kohtu kohtupraktikal: „... kohtu praktika on tõendanud, et [põhi]õiguste kasutamisele, eelkõige turu ühise korralduse raames, võib kehtestada piiranguid, tingimusel et kõnealused piirangud vastavad tegelikult ühenduse üldist huvi pakkuvatele eesmärkidele ega kujuta endast taotletava eesmärgi suhtes ebaproportsionaalset ja põhjendamatu takistust, mis kahjustaks nende õiguste põhiolemuse teostumist” (13. aprilli 2000. aasta otsus kohtuasjas C-292/97, punkt 45). Viide liidu tunnustatud üldistele huvidele hõlmab nii Euroopa Liidu lepingu artiklis 3 nimetatud eesmäärke kui ka muid aluslepingute erisätetega (näiteks Euroopa Liidu lepingu artikli 4 lõikega 1, Euroopa Liidu toimimise lepingu artikli 35 lõikega 3, artikliga 36 ja artikliga 346) kaitstud huvisid.

Lõige 2 viitab õigustele, mis olid selgesõnaliselt tagatud juba Euroopa Ühenduse asutamislepingus ja mida on tunnustatud hartas ning sätestatud nüüd ka aluslepingutes (eelkõige liidu kodakondsusest tulenevad õigused). Lõikes selgitatakse, et selliste õiguste suhtes kohaldatakse jätkuvalt neid liidu õiguse tingimusi ja piiranguid, millel need õigused rajanevad ja mis on sätestatud aluslepingutes. Harta ei muuda Euroopa Ühenduse asutamislepingus sätestatud ja aluslepingutesse üle võetud õiguste süsteemi.

Lõike 3 eesmärk on tagada vajalik kooskõla harta ja Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni vahel, kehtestades reegli, et kuivõrd käesolevas hartas sätestatud õigused vastavad samal ajal ka Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooniga tagatud õigustele, on nende õiguste tähendus ja ulatus, kaasa arvatud lubatud piirangud, samasugused, nagu on kehtestatud Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsioonis. See tähendab eelkõige, et seadusandja, sätestades nendele õigustele piirangud, peab järgima neidsamu norme, mis on kehtestatud Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsioonis sätestatud üksikasjalikus õiguste piiramise korras, mida kohaldatakse ka käesolevas lõikes nimetatud õiguste suhtes, ilma et sellega kahjustataks liidu õiguse ja Euroopa Liidu Kohtu sõltumatust.

Viide Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsioonile kehtib nii konventsiooni kui ka selle juurde kuuluvate protokollide kohta. Tagatud õiguste tähendus ja ulatus ei ole kindlaks määratud mitte üksnes nende õigusaktide tekstides, vaid ka Euroopa Inimõiguste Kohtu ja Euroopa Liidu Kohtu kohtupraktikas. Lõike viimase lause eesmärk on võimaldada liidul tagada õiguste ulatuslikum kaitse. Igal juhul ei tohi hartaga võimaldatava kaitse tase olla madalam Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooniga tagatud kaitse tasemest.

Harta ei mõjuta Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni artiklis 15 sätestatud võimaluste kasutamist liikmesriikide poolt, mis lubab erandeid Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsioonis sätestatud õigustest sõja ajal või muus hädaolukorras, mis ähvardab rahva eluvõimet, kui nad võtavad meetmeid riigikaitseks sõja korral ja avaliku korra säilitamiseks kooskõlas nende Euroopa Liidu lepingu artikli 4 lõikes 1 ja Euroopa Liidu toimimise lepingu artiklites 72 ning 347 osutatud kohustustega.

Õiguste loetelu, mida võib käesoleval etapil pidada vastavaks Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsioonis sätestatud õigustele käesoleva lõike tähenduses, ilma et see takistaks õiguse, õigusaktide ja lepingute arengut, esitatakse järgnevalt. See ei hõlma täiendavaid õigusi lisaks Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsioonis sätestatud õigustele.

1. Harta artiklid, mille tähendus ja ulatus on samad kui vastavatel Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni artiklidel:
  - artikkel 2 vastab Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni artiklile 2;
  - artikkel 4 vastab Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni artiklile 3;
  - artikli 5 lõiked 1 ja 2 vastavad Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni artiklile 4;
  - artikkel 6 vastab Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni artiklile 5;
  - artikkel 7 vastab Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni artiklile 8;
  - artikli 10 lõige 1 vastab Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni artiklile 9;
  - artikkel 11 vastab Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni artiklile 10, ilma et see piiraks mis tahes piirangute kohaldamist, mida liidu õigus võib kehtestada liikmesriikide õigusele kehtestada Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni artikli 10 lõike 1 kolmandas lauses osutatud litsentsimise kord;

- artikkel 17 vastab Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni lisaprotokolli artiklile 1;
  - artikli 19 lõige 1 vastab lisaprotokolli nr 4 artiklile 4;
  - artikli 19 lõige 2 vastab Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni artiklile 3 vastavalt Euroopa Inimõiguste Kohtu tõlgendusele;
  - artikkel 48 vastab Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni artikli 6 lõigetele 2 ja 3;
  - artikli 49 lõiked 1 (välja arvatud viimane lause) ja 2 vastavad Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni artiklile 7.
2. Artiklid, mille tähendus on sama kui vastavatel Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni artiklidel, kuid mille ulatus on laiem:
- artikkel 9 hõlmab sama valdkonda kui Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni artikkel 12, kuid selle ulatust võib laiendada muude abieluvormide suhtes, kui need on kehtestatud siseriiklike õigusaktidega;
  - artikli 12 lõige 1 vastab Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni artiklile 11, kuid selle ulatust laiendatakse Euroopa Liidu tasandile;
  - artikli 14 lõige 1 vastab Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni lisaprotokolli artiklile 2, kuid selle ulatust laiendatakse hõlmamaks juurdepääsu kutse- ja täienduskutseõppele;
  - artikli 14 lõige 3 vastab Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni lisaprotokolli artiklile 2 vanemate õiguste osas;
  - artikli 47 lõiked 2 ja 3 vastavad Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni artikli 6 lõikele 1, kuid piirangut tsiviilõiguste ja – kohustuste või kriminaalsüüdistuste kohta ei kohaldata liidu õiguse ja selle rakendamise suhtes;
  - artikkel 50 vastab Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni protokolli nr 7 artiklile 4, kuid selle ulatust laiendatakse Euroopa Liidu tasandile liikmesriikide kohtute vahel;
  - lõpuks ei või Euroopa Liidu kodanikke pidada välismaalasteks liidu õiguse reguleerimisalas, kuna on keelatud igasugune diskrimineerimine kodakondsuse alusel. Seetõttu ei kohaldata neile selles kontekstis Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni artiklis 16 sätestatud piiranguid välismaalaste õiguste suhtes.

Lõikes 4 esitatud tõlgendamisreegel põhineb Euroopa Liidu lepingu artikli 6 lõike 3 sõnastusel ja võtab kohaselt arvesse Euroopa Kohtu seisukohta üldiste põhiseaduslike tavade suhtes (nt 13. detsembri 1979. aasta otsus kohtuasjas C-44/79: Hauer, EKL 1979, lk I-3727); ja 18. mai 1982. aasta otsus kohtuasjas C-155/79: AM & S, EKL 1982, lk I-1575). Pigem selle reegli alusel, kui järgides jäika „madalaima ühise nimetaja” seisukohta, tuleks asjaomaseid hartas sätestatud õigusi tõlgendada viisil, mis pakub kõrgetasemelist liidu õigusele vastavat ning üldiste põhiseaduslike tavadega kooskõlas olevat kaitset.

Lõige 5 selgitab erinevust hartas sätestatud „õiguste” ja „põhimõtete” vahel. Selle erinevuse kohaselt tuleb subjektiivseid õigusi austada, kusjuures põhimõtteid tuleb järgida (artikli 51 lõige 1). Põhimõtteid võib ellu viia seadusandlike- või rakendusaktidega (mis on liidu poolt vastu võetud vastavalt tema pädevusele ning liikmesriikide poolt ainult juhul, kui nad rakendavad liidu õigust); seega muutuvad need kohtute jaoks olulisteks ainult kõnealuste aktide tõlgendamisel või läbivaatamisel. Siiski ei anna need alust nõuda, et liidu institutsioonid või liikmesriikide asutused võtaksid meetmeid. See on kooskõlas nii Euroopa Kohtu kohtupraktikaga (vt eelkõige kohtupraktikat, mis käsitleb „ettevaatuspõhimõtet” Euroopa Liidu toimimise lepingu artikli 191 lõikes 2: esimese astme kohtu 11. septembri 2002. aasta otsus kohtuasjas T-13/99: Pfizer v. nõukogu, EKL 2002, lk II-3495, mitmete viidetega varasemale kohtupraktikale ja rida kohtuotsuseid artikli 33 (endine artikkel 39) suhtes põllumajandusseaduse põhimõtete kohta, nt Euroopa Kohtu otsus kohtuasjas C-265/85: Van den Berg, EKL 1987, lk I-1155: turu tasakaalustamise ja põhjendatud ootuste põhimõtte kontrollimine) kui ka liikmesriikide põhiseaduslikes süsteemides sätestatud „põhimõtetega” eelkõige sotsiaalõiguse valdkonnas. Selgitusena võib märkida, et hartas tunnustatud põhimõtete näideteks on nt artiklid 25, 26 ja 37. Mõningatel juhtudel võivad harta artiklis sisalduda nii õiguse kui ka põhimõtte elemendid: nt artiklites 23, 33 ja 34.

Lõige 6 viitab mitmetele harta artiklitele, mis osutavad subsidiaarsuse põhimõtet arvestades siseriiklikele õigusaktidele ja tavadele.

Artikli 53 selgitus – kaitse tase

Käesoleva sätte eesmärk on säilitada kaitse taset, mida oma asjaomasel reguleerimisalas tagavad praegu liidu õigus, siseriiklik õigus ja rahvusvaheline õigus. Selle tähtsuse tõttu mainitakse Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni.

Artikli 54 selgitus – õiguste kuritarvitamise keeld

Käesolev artikkel vastab Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni artiklile 17:

„Midagi käesolevas konventsioonis ei või tõlgendada selliselt, et see annab mingile riigile, isikute grupile või üksikisikule õiguse tegevuseks või teoks, mille eesmärgiks on konventsiooniga sätestatud ükskõik missuguste õiguste või vabaduste kaotamine või nende piiramine suuremal määral kui see on ette nähtud konventsioonis.”